

SLOVENSKI PRAVNI JEZIK: VPLIV DRUGIH JEZIKOV IN PRAVNIH SISTEMOV NA TERMINOLOGIJO, POSEBEJ OB VSTOPU SLOVENIJE V EU¹

Kot izhaja iz številnih virov, ima slovenski pravni jezik globoke korenine, ki segajo v zgodnji srednji vek, ko je v večini celinskih držav še prevladovala latinščina, kar je stoletja upočasnilo razvoj drugih jezikov, vključno s pravnimi jeziki. Namen prispevka je na kratko predstaviti dolgo zgodovino slovenskega pravnega jezika in njegovo nenehno evolucijo zaradi vpliva drugih jezikov in različnih pravnih sistemov, ki so delovali na ozemlju današnje Slovenije in bili obravnavani kot referenca ali model za izpolnitev slovenskega pravnega sistema. Preučuje se zlasti vpliv prava Evropske unije na slovenski pravni jezik in terminologijo. Izkaže se, da se je slovenski pravni jezik, tako kot drugi evropski pravni jeziki, z vstopom v EU še dodatno obogatil. Dejanska uvedba prava EU v posameznih državah, v našem konkretnem primeru v Sloveniji, vpliva na razširitev slovenskega pravnega jezika in terminologije, tudi v primerih, ko se terminologija EU razlikuje od tiste, ki se uporablja v slovenskem pravnem redu.

Ključne besede: slovenski pravni jezik, pravna terminologija, pravni sistem, pravo Evropske unije, prevajanje pravnih besedil

Slovenian Legal Language: The Influence of Other Languages and Legal Systems on Terminology with an Emphasis on Slovenia's Entry into the EU

Many sources show that Slovenian legal language has deep roots. These date back to the early Middle Ages, when Latin was still dominant in most continental European countries, and this slowed down the development of other languages, including legal languages, for centuries. This article briefly presents the long history of Slovenian legal language and its continuous evolution due to the influence of other languages and various legal systems that have operated in what is now Slovenia, and have been considered a reference or model for improving the Slovenian legal system. In particular, the influence of European Union law on Slovenian legal language and terminology is examined. It turns out that Slovenian legal language, like other European legal languages, has been further enriched by EU accession.

¹ Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa št. P6-0446, ki ga financira ARIS.

The actual introduction of EU law into individual countries – in this specific case, Slovenia – has had an impact on the expansion of Slovenian legal language and terminology, even in cases in which EU terminology differs from that used in the Slovenian legal system.

Keywords: Slovenian legal language, legal terminology, legal system, European Union law, translation of legal texts

1 Uvod

»**Ubi societas, ibi ius**« – kjer je družba, je tudi pravo. Pravo ureja vse oblike družbenega življenja in zahteva poseben jezik, to je pravni jezik. Kot kažejo številni viri, ima slovenski pravni jezik globoke korenine, ki segajo v zgodnji srednji vek. V tem času je v večini celinskih držav še prevladovala latinščina, kar je za stoletja upočasnilo razvoj drugih jezikov, vključno s pravnimi jeziki. Če drži, da je bilo prvo pravno besedilo v slovenščini zapisano šele v 16. stoletju, se zdi, da sta slovensko pravo in nenapisani slovenski pravni jezik nastala že v zgodnjem srednjem veku, ko so se stari Slovani naselili na območju Vzhodnih Alp. Kot navaja Škrubej (2002: 199), so bili Slovani, ki so se naselili na ozemlju Vzhodnih Alp v zgodnjem srednjem veku, organizirano ljudstvo, ki si je postavilo pravila v skladu z lastnim *ius gentis*. To pravo seveda še ni bilo pravni sistem v pravem pomenu besede, ki bi bil primerljiv z novodobnimi sistemi, temveč gre bolj za organizacijsko obliko družbe, ki je temeljila na spoštovanju tradicije, običajev in navad, v skladu s katerimi je potekala njihova družbena interakcija (Vilfan 1961: 23).

V prvem delu prispevka bomo na kratko predstavili dolgo zgodovino slovenskega pravnega jezika in njegovo nenehno evolucijo zaradi vpliva drugih jezikov in različnih pravnih sistemov, ki so delovali na ozemlju današnje Slovenije in so bili obravnavani kot referenca ali model za izpopolnitev slovenskega pravnega sistema.

V drugem delu se bomo osredotočili na vpliv, ki ga ima pravo Evropske unije na slovenski pravni jezik in na terminologijo, ki se je pojavila z vstopom Slovenije v Evropsko unijo. Predvidevamo, da se je slovenski pravni jezik, tako kot drugi evropski pravni jeziki, z vstopom v EU še dodatno obogatil. Uvedba prava EU v Sloveniji je vplivala in vpliva na širjenje slovenskega pravnega jezika in terminologije, pri čemer se pojavlja tudi terminologija, ki se včasih razlikuje od tiste, ki se uporablja v slovenskem pravnem redu.

Ker se pravo EU prevaja v vse uradne jezike držav članic, so prevajalci in njihova dela ključnega pomena. Ti se morajo zateči k uporabi ustrezne pravne terminologije in izbirati med različnimi prevajalskimi strategijami, ki jih predlagajo znanstveniki oziroma strokovnjaki s tega področja. Obogatitev pravne terminologije, ki izhaja iz prava EU, po eni strani povečuje možnost prevajalčeve izbire terminologije, po drugi strani pa postavlja pred prevajalce dodatne izzive in zahteva vse večje znanje s področja primerjalnega prava.

2 Slovenski pravni jezik

2.1 Izvor slovenskega pravnega jezika

Različni viri neizpodbitno pričajo o daljnem izvoru in globokih koreninah slovenskega pravnega jezika. Če je res, da prvo zapisano pravno besedilo, tj. prevod *Gorskih bukev* Andreja Reclja v slovenščino, sega, kot bomo videli v nadaljevanju, šele v leto 1582, se zdi, da slovensko pravo in nenapisani slovenski pravni jezik izvirata že v zgodnjem srednjem veku, ko so se stari Slovani naselili na območju Vzhodnih Alp. Kot navaja Škrubej (2002: 199), so bili Slovani, ki so se naselili na ozemlju Vzhodnih Alp v zgodnjem srednjem veku, organizirano ljudstvo, ki si je postavilo pravila v skladu z lastnim *ius gentis*. To pravo seveda še ni bilo pravni sistem v pravem pomenu besede, ki bi bil primerljiv z novodobnimi sistemi, temveč gre bolj za organizacijsko obliko družbe, ki je temeljila na spoštovanju tradicije, običajev in navad, v skladu s katerimi je potekala njihova družbena interakcija (Vilfan 1961: 23).

V 5. stoletju n. št. so na ta ozemlja začeli vdirati Slovani, ki so se uprli nadvladi Bizantinskega cesarstva. Vpadí so postali intenzivnejši v obdobju vladavine cesarja Justinijana, ravno v času, ko je nastajal najobsežnejši zapis rimskega prava *Codex iuris civilis*. Nekateri bizantinski rokopisi iz tistega časa pričajo, da so Slovani, ki so se naselili na teh ozemljih, vzpostavili nekakšno organizirano družbeno ureditev, ki je temeljila na spoštovanju načel demokracije in svobode. Poleg tega pa se je pri njih že tedaj pojavljala sicer še preuranjena težnja po oblikovanju samostojne državne tvorbe (Škrubej 2002: 67).

Slovani so se na ozemlje Vzhodnih Alp, tj. na ozemlje današnje Slovenije, naselili konec 6. stoletja. V času vpadov in naseljevanja na omenjeno ozemlje so prišli v stik z različnimi ljudstvi, kot so Iliri in Rimljani, ter z njihovimi navadami in običaji na področju prava. Zato lahko domnevamo, da je pravo starih Slovanov prevzelo nekatere navade in običaje Ilirov ter nekatera načela rimskega prava.

Obdobje od naselitve Slovanov v 6. stoletju do priključitve ozemlja slovanskega ljudstva drugim državam v 9. in 10. stoletju se deli na dva dela. Za prvi del sta značilna plemenska družbena ureditev Slovanov in ustanovitev Karantanije, drugi del pa časovno sovpada z nastankom fevdalizma in družbene razslojenosti. Slovansko ljudstvo je bilo tako sprva razdeljeno na plemena, pravo pa je bilo sestavljeno iz pravil, po katerih je ljudstvo živelo in urejalo odnose v skupnosti. Med letoma 628 in 658 je tedanjim slovanskim prebivalcem na območju Srednje Evrope vladal kralj Samo (Dolinar in Knop 2003: 930). V 7. stoletju se je iz Samovega kraljestva razvila politična tvorba, imenovana Karantanija, ki v zgodovini slovenskega naroda zavzema izredno pomembno mesto, saj je bila najpomembnejša politična tvorba, v kateri so bili v določenem obdobju združeni vsi Slovenci (Dolinar in Knop 2003: 464). Knez Karantanije je bil vladar države, ljudje pa so živeli v različnih vaseh in vsaka vas je imela svojega župana. V 8. stoletju se je začelo družbeno

razslojevanje. Prebivalstvo Karantanije se je razdelilo na tri sloje: nižjemu sloju so pripadali sužnji in kmetje, višjemu lastniki posestev, na katerih so delali kmetje, lastniki sužnjev in kosezi (javni uradniki, sodniki, visoke civilne in vojaške oblasti itn.), najvišji sloj pa je sestavljalo plemstvo. Karantanski knez je imel vojaško in pozneje tudi sodno oblast. Karantanske kneze so do propada Karantanije leta 828 ustoličevali na Gosposvetskem polju, zatem pa so na Koroškem ustoličevali najprej suverene grofe Karantanske grofije, priključene frankovskemu kraljestvu, pozneje pa tudi koroške vojvode (Čepić in Granda 1979: 111–131).

Od 9. stoletja dalje je bilo ozemlje slovenskega ljudstva priključeno tujim državam. Navade in običaji slovanskih plemen so se združili z germanskim pravom, katerega učinke lahko zasledimo tudi v sodobnem slovenskem pravu. Leta 745 je Karantanija prišla pod Frankovsko oblast in med letoma 820 in 822 postala mejna grofija bavarskih grofov. Karantanci so se poskušali osvoboditi nadvlade Frankov, a neuspešno. Slovensko ljudstvo je tako izgubilo svoje predstavnike v vladajočem razredu, ki so jih večinoma nadomestili nemški grofje.

V skladu z zgoraj navedenimi dejstvi, kot poudarja Škrubej (2007: 253), je nenapisano pravo veljalo že več stoletij in ni bilo kodificirano pred 18. stoletjem, njegov obstoj pa ni nujno povezan z obstojem države (Kranjc 1998: 168). Primarni vir prava tistega časa je bila praksa sodišč. Pravna komunikacija je večinoma potekala v ustni obliki. Poleg tega velja poudariti, da so funkcijo sodnika pogosto opravljali ljudje, ki za to niso bili ustrezno izobraženi, in sicer vse do konca 18. stoletja, ko je cesar z dekretom določil, da se za sodnike zahteva primerna izobrazba (Škrubej 2007: 253).

Pomemben dokaz ne samo o obstoju, temveč tudi o pomembnosti slovenskega pravnega jezika se pojavi okrog leta 1000 (natančneje med letoma 972 in 1039) z znamenitimi *Brižinskimi spomeniki*, v katerih so pisno zabeleženi med drugim tudi termini, pravni instituti, pa tudi nekdanja poimenovanja javnopravnih institucij. Med zadnjimi, kot jasno navaja Škrubej (2002: 70–71), so npr. termini kot *oblast*, *gospod*, *kazen*, *rota*, *pravda* itn.²

2.2 Razvoj slovenskega pravnega jezika

Če za izhodišče vzamemo pravkar navedene podatke, pri tem pa izvzamemo nenapisano pravo ter številne delce besedil in pravne izraze, prisotne v *Brižinskih spomenikih* in drugih pomembnih virih (kot so *Stiški* ali *Kranjski rokopis*), lahko trdimo, da je prvo obsežnejše pravno besedilo v slovenskem jeziku prevod *Gorskih bukev*, ki ga je leta 1582 opravil Andrej Recelj.

Od takrat do leta 1848 se je slovenski pravni jezik razvijal zlasti preko prevodov tujih normativnih virov, zbirk in del s področja sodne prakse in teorije, zlasti iz

² Škrubej (2002: 83–87) navaja, da so *Brižinski spomeniki* glavni vir, iz katerega izhajajo najstarejši slovenski pravni izrazi.

latinščine, nemščine in francoščine (Jemec Tomazin 2009: 67–69). Posebej pomembno vlogo so imeli prevodi glavnih pravnih virov Habsburške monarhije iz nemščine v vse jezike monarhije (torej tudi v slovenščino), ki jih je naročila cesarica Marija Terezija (1740–1780). Številna pravna besedila so bila prevedena v slovenščino tudi v obdobju Ilirskih provinc (1809–1813), ko je v Ljubljani izhajalo uradno glasilo *Télégraphe officiel des Provinces Illyriennes*, v katerem so bile uradne objave v francoščini, nemščini in slovenščini. Toda o sistematičnem oblikovanju slovenskega pravnega jezika in pravne terminologije še ni mogoče govoriti, saj je, kot že omenjeno, ta novi jezik večinoma nastajal prek prevodov, v katerih je kot prevodna strategija prevladovalo poseganje po dobesednih prevodih in (terminoloških) kalkih, zaradi česar so bila besedila pogosto težko razumljiva in torej predmet kritik (Kocbek 2004).

Začetek sistematičnega razvoja slovenskega pravnega jezika in zlasti pravne terminologije sega v leto 1848, ko so s soglasjem avstrijskih oblasti v Ljubljani potekala prva predavanja s področja civilnega in kazenskega prava (Kocbek 2004: 107–108).

Od tega obdobja dalje se je slovenski pravni jezik vse bolj uveljavljal kot uradni jezik slovenskih skupnosti v civilnih in kazenskih postopkih. Pravzaprav so morali številni postopki (npr. zaslišanje obtoženca in prič) potekati tako v nemščini kot v slovenščini. Prav tako je bilo treba sodbe razglašati oziroma objavljati tudi v slovenščini (Kranjc 1998: 173–175).

Od takrat so se pravniki in pravni teoretiki – naj omenimo nekaj najuglednejših, kot so Miklošič, Cigale, Babnik itn. – posvečali prevajanju, tolmačenju in vključevanju slovenskega pravnega jezika. Prav tako so čutili veliko potrebo po modernizaciji pravne terminologije (Kranjc 1998: 171–174). Prva pravna terminologija je bila zbrana v *Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Österreichs: Deutsch-kroatische, serbische und slovenische Separatausgabe* leta 1853 (Jemec Tomazin 2010: 111).

Za razvoj slovenske pravne znanosti in pravnega jezika sta bila zelo pomembna ustanovitve prve slovenske univerze leta 1919 in v njenem okviru tudi pravne fakultete, ki je takoj začela izdajati *Zbornik znanstvenih razprav*, vendar se niti ta niti *Slovenski pravnik*, ki je izhajal že prej, nista sistematično posvečala vprašanju slovenskega pravnega jezika.

Po prvi svetovni vojni in priključitvi h Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev je bil kot uradni jezik kraljevine določen srbsko-hrvaško-slovenski jezik. Kot ugotavlja Kranjc (1998: 176), je bil to vendarle pozitiven premik, ki je izboljšal položaj slovenskega jezika v primerjavi s preteklostjo. Slovenščina je bila namreč uradni jezik notranje državne uprave in notranjih pravosodnih organov, poleg tega pa tudi akademski jezik oziroma jezik, v katerem so potekala univerzitetna predavanja (Kranjc 1998: 176).

Po drugi svetovni vojni je ustanovitev federativne republike Jugoslavije prinesla nadaljnjo veliko spremembo, *in primis* političnega sistema, posledično pa tudi pomembne spremembe na področju prava, saj se je pravni sistem, ki se je vzpostavil in je bil v veljavi do tedaj, zlil s skupino socialističnih pravnih sistemov. Omenjene spremembe pa so se nedvomno odražale tudi v pravnem jeziku.

Leta 1974 je bila sprejeta ustava Socialistične federativne republike Jugoslavije in Socialistične republike Slovenije. Zapisana je bila v več različnih jezikih, vključno s slovenskim, ki so si bili med seboj enakovredni. Z ustavo so določili in priznali obvezno rabo slovenskega jezika pred javnimi organi in drugimi institucijami v Sloveniji.

Novi sistem, vzpostavljen po letu 1945, je torej v slovenski pravni jezik in terminologijo vnesel korenite spremembe, ki so izvirale iz preoblikovanja družbenega in pravnega sistema. Ob tem pa sta pomembno vlogo igrali tudi jezikovna čistost in ustreznost pravnih konceptov, kar je pripeljalo do ponovnega pretresa obstoječega terminološkega inventarja (Kocbek 2004: 113–115).

2.3 Osamosvojitve Slovenije in slovenski pravni jezik

Leta 1991 je Slovenija razglasila neodvisnost in (prvič) kot suverena država oblikovala lastno ustavo, ki je bila primarni pravni vir, iz katerega izhajajo vsi ostali pravni viri v slovenščini. Izoblikoval se je izvirni in avtonomni pravni sistem z lastnimi značilnostmi, ki so imele odločilno vlogo tudi pri razvoju pravnega jezika.

S sprejetjem ustave decembra 1991 je Slovenija postala polnopravna članica držav tako imenovanega zahodnega sveta. Pozneje se je ta vloga še okrepila z vstopom v Nato in Evropsko unijo. Vse to je zahtevalo prilagajanje notranje zakonodaje in njeno postopno usklajevanje s temeljnimi načeli, ki veljajo v zahodnih državah, pristopanje k mednarodnim pogodbam in konvencijam ter sprejemanje tujih pravnih norm (zlasti po vstopu v EU – pomislimo na evropske uredbe, ki po sprejetju v Evropskem svetu in Evropskem parlamentu neposredno stopijo v veljavo v vseh članicah EU).

Sledile so seveda velike spremembe, tudi v slovenskem pravnem jeziku. Na prvem mestu je s sprejetjem nove zakonodaje bilo treba nujno uvesti nove termine in pojme (z novimi definicijami) ter prilagoditi pravni jezik. Za nekatera področja ali segmente so se ponovno uveljavili stari slovenski termini, kot npr. za pojme s področja prava družb (ki so bili v času med 1945 in 1991 opuščeni in so bili ponovno uvedeni), kot so *družba*, *delnice* itn.

Vstopu Slovenije v EU in Nato je torej sledilo celovito in zahtevno jezikovno in terminološko delo, saj je bilo treba prevesti evropsko zakonodajo in celoten korpus Natovih dokumentov.

Leta 2004, ko je Slovenija postala polnopravna članica Evropske unije, je s tem prevzela tudi pravni red EU. Dejstvo je, da je pravo EU nadnacionalno pravo, ki velja v vseh državah članicah EU. Je enotno ter v celoti veljavno v vsej EU, pravni red posamezne države članice pa ga ne more razveljaviti.

Tako je tudi prevzem pravnega reda EU pomembno vplival na slovenski pravni jezik, ki je prek prevodov prejemal nove termine in izraze iz drugih uradnih jezikov EU, zlasti iz angleščine in francoščine.

Od avgusta 2000 je javno dostopna terminološka baza Evroterm, ki se dnevno posodablja in tako prispeva k enotni rabi terminologije EU. Evroterm je sestavni del Evrokorpora, s katerim je mogoče iskati izraze v izvirnih besedilih in vzporednih prevodih. Od leta 2004 je dostopen še en pomemben terminološki vir, zlasti z vidika slovenske različice zakonodaje EU, to je terminološka zbirka IATE (Interactive Terminology for Europe), ki se skozi leta nenehno razvija in posodablja. Nova različica IATE je na voljo od 7. novembra 2018.

Izjemno pomembno nalogo na področju pravne terminologije opravlja Terminološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU s številnimi obsežnimi projekti in objavami (Paolucci 2021: 71), med katere sodi tudi *Pravni terminološki slovar*, katerega sodobna izdaja je izšla leta 2018. Gre za zelo pomembno delo strokovnjakov na tem področju, ki z več kot 10.000 termini prikazuje pojmovni svet sodobnega slovenskega prava, in sicer tako slovenske pravne znanosti, pravne prakse kot pravne norme (zlasti zakonodaje) po letu 1991 (Dugar idr. 2018: 16–17).

V zadnjih letih je bilo objavljenih tudi več znanstvenih del o terminologiji EU, med najpomembnejšimi bi omenil monografiji *Med jasnostjo in nedoločenostjo: Pravna terminologija v zgodovini, teoriji in praksi*, ki so jo uredili Mateja Jemec Tomazin, Katja Škrubej in Grega Strban, ter *Terminologija v Evropski uniji*, ki jo je napisala Tanja Fajfar.

3 Vpliv drugih jezikov na slovenski pravni jezik

Kot smo omenili, se je slovenski pravni jezik sistematično razvijal že od druge polovice 19. stoletja. Pri sprejemanju pravnih pojmov in terminov je imelo pomembno vlogo tudi prevajanje iz drugih jezikov.

Številni slovenski izrazi, kot so *predpis* (nem. *Vorschrift*), *pravni posel* (nem. *Rechtsgeschäft*), *izjava volje* (nem. *Willenserklärung*), izhajajo iz nemškega pravne terminologije, kar je mogoče pripisati dolgemu obdobju nadvlade Habsburžanov, ko je bilo treba nenehno prevajati pravna besedila iz glavnega jezika monarhije (Kocbek 2004).

Pomemben vpliv je imela nedvomno latinščina. V slovenskem pravnem jeziku najdemo veliko latinskih izrazov (*causa, bona fides, sui generis*), kalkov latinskega izvora (*kodeks, derogacija*), pa tudi latinskih izrekov, kot je »pacta sunt servanda« (Mattila 2006: 136–158). Latinski termini imajo praviloma slovenske ustreznice (Fajfar 2017: 76), ker zakonodajalec potrebuje termine v svojem jeziku, tj. v slovenskem (v našem primeru). Latinski pravni termini so pogostejši v besedilih pravne znanosti, v katerih delujejo kot stilistično sredstvo, z njimi naj se bi dosegla večja verodostojnost besedila (Mattila 2006: 136–137).

Poleg tega je na slovenski pravni jezik pozneje vplival tudi srbohrvaški jezik. Nekateri termini, ki izhajajo iz tega jezika, npr. *zaključek, prekiniti* ali *tajnost (podatkov)*, so se ohranili tudi v sodobnem slovenskem pravnem jeziku (Kocbek 2011).

Od začetka dvajsetega stoletja so se v slovenskem pravnem jeziku, podobno kot v drugih jezikih, začeli vse pogostejše pojavljati številni termini, prevzeti iz angleščine, npr. *leader, manager, hearing, privacy, impeachment, dumping, leasing, franchising, forfeiting*. Številni termini so bili prevedeni oziroma kalkirani, in sicer ne samo s strani zakonodajalca, temveč tudi pravne teorije in prakse; spet drugi pa so, kljub številnim prizadevanjem, da bi ta proces omejili, ostali kot citatni termini.

Poleg tega je z vstopom v EU in zaradi prevajanja evropske zakonodaje slovenski pravni jezik prevzel še veliko besedja (kalke, neologizme ipd.), med katerim najdemo npr. poimenovanja različnih institucij EU, kot sta Evropska komisija ali Evropski parlament, ali določene termine, npr. *acquis communautaire, direktiva, enotni trg* idr.³

Kot je bilo omenjeno in bo podrobneje pojasnjeno še v nadaljevanju, obstajajo številni razlogi, zaradi katerih se določeni izrazi ali pojmi vsebinsko ne ujemajo, čeprav imajo isti *nomen iuris* na nacionalni ravni in ravni EU. V praksi je zakonodaja EU izvirno napisana v dveh glavnih delovnih jezikih, angleščini in francoščini; vendar je zaradi različnih sprememb, ki jih predlagajo tudi države članice, v katerih govorijo druge jezike, podvržena nadaljnjim vplivom in preoblikovanjem. Kot trdi Nystedt (1996: 200), je zakonodaja EU enaka za vse naslovnike, torej vse evropske državljane, zato morajo biti pravni dokumenti objavljeni v vseh uradnih jezikih in ohraniti isto vsebino ne glede na jezikovne različice. Kljub temu da besedila v različnih jezikih veljajo za »različice« in ne za »prevode«, gre dejansko za prevode, ki pa niso vedno opravljeni v najboljših delovnih pogojih (Cosmai 2007). In ker gre za prevode, prihaja do prevajanja terminov iz drugih jezikov in pravnih sistemov, ki nimajo vedno ustaljenih, enakovrednih terminov v nacionalnem jeziku (v našem primeru v slovenskem). Iz tega sledi, da se s kalki, neologizmi in celo citatnimi termini ustvarjajo novi pojmi in prevodni učinki, ki prispevajo k nenehnemu dopolnjevanju nacionalnega pravnega jezika posameznih držav EU.

³ Nekateri avtorji so v povezavi s tem pojavom govorili celo o rojstvu »evroslovenstva« (Kalin Golob 2003: 130–131).

4 Vpliv prava EU in terminologije EU na slovenski pravni jezik

Kot že omenjeno, je Slovenija vstopila v EU leta 2004, kar je nedvomno najpomembnejši mejnik od leta 1991 do danes. Slovenija je v EU vstopila pod enakimi pogoji kot druge države članice ter tako postala del ekonomske unije, od leta 2007 pa tudi monetarne unije. Iz tega izhajajo neštete prednosti, vključno s tistimi, ki se nanašajo na jezik. Slovenski jezik je postal eden od uradnih jezikov Unije z vsemi pravicami, ki iz tega izhajajo (Fajfar 2017: 22–23). Po drugi strani pa je vstop v EU prinesel tudi izpolnjevanje številnih obveznosti in zavez. Ena prvih in najpomembnejših je spoštovanje prava Evropske unije in uskladiitev nacionalne zakonodaje z evropsko. Izpolnjevanje tega bistvenega, neizogibnega pogoja vodi tudi v bogatenje slovenskega prava in slovenske pravne terminologije, ki se je, kot bomo videli, zaradi evropske zakonodaje razširila in se včasih razlikuje od tiste, ki jo uporablja slovenski zakonodajalec.

Ko govorimo o vplivu pravne terminologije EU na slovensko pravno terminologijo, opazimo novosti in spremembe v slovenski pravni terminologiji, ki so posledica veljavnosti pravnega reda EU v Sloveniji. Pri tem lahko opredelimo več kategorij: a) pravne novosti oziroma pravni termini, ki predstavljajo novost v slovenski pravni terminologiji, npr. termina *direktiva* ali *acquis*; b) pravni sinonimi, torej pravni termini, ki označujejo isti pojem v pravnem redu EU in v slovenskem pravnem redu, pa iz različnih razlogov niso identični, kot navaja Martinčič (2013), npr. izraza *krajevna veljavnost* (zakonodaja RS) oziroma *krajevno področje veljave* (zakonodaja EU); c) pravne večpomenke oziroma termini, ki so v slovenski pravni terminologiji že uveljavljeni, v pravnem redu EU pa ne označujejo povsem istega pojma, kot npr. termina *uredba* ali *predpis*.

Če se osredotočimo na izvor terminologije EU, se izkaže, da v bistvu vsaka nova mednarodna pogodba, vsak sporazum ali pravni akt prispevajo k dopolnjevanju *Acquis communautaire* oziroma prava Evropske unije in prav tako tudi terminologije EU. Vprašanje je, kdo torej prispeva k tvorjenju terminologije EU. To so seveda evropski zakonodajalec in tudi strokovnjaki na posamičnih področjih (npr. ekonomisti, pravniki, znanstveniki, farmacevti, infektologi), ki sodelujejo pri sestavljanju osnutkov pravnih aktov in dokumentov. Obenem pa imajo pomembno vlogo pri redakciji pravnih besedil in dokumentov EU tudi prevajalci, ki prevajajo zakonodajo in druge dokumente v vse uradne jezike EU. Še posebej je treba na tem mestu omeniti prevajalske službe pri Evropski komisiji in pri drugih institucijah EU. Kot je znano, gre za timsko delo med prevajalci ter pravnimi strokovnjaki, t. i. pravniki-lingvisti, terminologi, lektorji, revizorji, iz katerega na koncu izhajajo prečiščene različice v vseh jezikih EU, ki so pravno veljavne in imajo iste pravne učinke kot izvirnik. Torej lahko trdimo, da so prevajalci, ko prevajajo zakonodajo EU, istočasno tudi soustvarjalci prava in pravne terminologije EU (Ajani in Rossi 2006: 134). V našem primeru to pomeni, da je pri pripravi slovenske različice pravnih aktov EU za izbiro ustrezne pravne terminologije ključnega pomena poznavanje slovenskih in tujih pravnih pojmov. V nasprotnem primeru

lahko neustrezne terminološke rešitve ogrozijo temeljna načela pravne varnosti in zaupanja v pravo (Accetto 2009: 287; podobno tudi Fajfar 2017: 234, 236).

Čeprav na ravni EU govorimo o sooblikovanju različic evropske zakonodaje v različnih jezikih, je pri tem treba poudariti, da v praksi vedno izhajamo iz predloga, ki je običajno napisan v angleščini (Megale 2008: 37), včasih v francoščini ali nemščini in redkokdaj v drugih jezikih (Fajfar 2017: 27). Predlogu sledi vrsta sej in razprav s spremembami in dopolnitvami vsebin, ki praviloma potekajo v angleščini. Na koncu dobimo končno verzijo dokumenta, običajno prav tako v angleščini (ali v katerem koli drugem jeziku), ki dobi vlogo izvirnika. Izhajamo torej iz izvirnika, ki mu sledi priprava različnih verzij v vseh uradnih jezikih EU, čeprav gre, kot je omenil Nystedt (1996: 200), dejansko za prevode, v katerih je prisoten vpliv vsebine in jezika izvirnika.⁴

Pomembno vprašanje pri ustvarjanju in tudi pri prevajanju besedil EU je, ali je bolje uporabljati internacionalizme ali neprevzete termine (Šarčević 2004; Fajfar 2017: 119–120). Prav tako se lahko vprašamo, ali je bolje uporabljati potujitveni ali podomačitveni pristop pri izbiri ustreznice, ko gre za sooblikovanje oziroma prevajanje terminologije EU (Paolucci 2017b; Bajčić in Dobrić Basaneže 2021). Pri terminologiji EU večina terminov izhaja iz francoščine (Pym 2000; Šarčević 2004). Francoščina je uradni jezik treh od šestih držav ustanoviteljic Evropske gospodarske skupnosti (v nadaljevanju EGS) in je bila do pristopa Velike Britanije leta 1973 prevladujoči jezik. Tudi pozneje je bil francoski jezik, ki je v vsakem primeru otrok latinščine, glavni referenčni jezik za pravno terminologijo EGS. Z vstopom Velike Britanije v EU ter z vstopom drugih držav v EU leta 2004, pa tudi kot posledica globaliziranega sveta, ki uporablja angleščino kot delovni jezik, v zadnjih desetletjih prevladuje angleščina, kar pomembno vpliva na terminologijo. Pretežna uporaba francoske terminologije je zlasti pred širitvijo dajala prednost uporabi internacionalizmov, zlasti v različicah v italijanščini, španščini, portugalsščini in celo angleščini. Pravzaprav bi lahko francoske termine, kot so *directive* (direktiva), *discrimination* (diskriminacija) ali *Cour de Justice* (sodišče), zlahka prevedli v angleščino s kalki oziroma internacionalizmi, kot so *directive*, *discrimination* ali *Court of Justice*. Nekatere države, kot so Madžarska, Poljska ali pozneje Hrvaška, so se po širitvi EU leta 2004, tudi ob upoštevanju jezikov drugih jezikovnih družin, npr. slovanske ali ugrofinske, pogosto odločale za uporabo neprevzetih terminov (Fajfar: 2017: 120), razen v primeru, ko bi to bilo zavajajoče za naslovnike (npr. če bi bila okrnjena transparentnost in bi to pomenilo manj pravne varnosti). Tudi v Sloveniji večkrat uporabljamo neprevzete termine, kot so npr. *Sodišče Evropske unije*, *generalni pravobranilec* ali *Evropski varuh človekovih pravic*.

⁴ V širšem smislu in glede na dejstvo, da je Evropska unija nadnacionalna politična unija, se lahko prevod EU opredeli tudi kot politični prevod (prim. Trosborg 1997: 147) ali celo ožje, kot diplomatski prevod, ker so številni dokumenti EU rezultat zapletenih in občutljivih pogajanj ter političnih kompromisov med državami članicami (prim. Šarčević 2007; Biel 2017: 32).

V nadaljevanju sledi pregled, kako pravo EU vpliva na pravne terminologije in jezike EU. Kot je bilo omenjeno zgoraj, se pravna terminologija EU, ki je odraz pravnega reda EU, pogosto razlikuje od terminologije, ki je v uporabi v posameznih pravnih jezikih (Prieto Ramos in Guzmán 2018; Ioratti 2021). Francoska ali angleška terminologija Evropske unije se močno razlikujeta od francoske in angleške terminologije, ki je v uporabi v Franciji in v Veliki Britaniji. Podobno bi lahko rekli tudi za terminologije ostalih držav članic EU. Še posebej je treba izpostaviti, da francoski in predvsem angleški jezik kot jezika izvirnikov pravnih aktov močno vplivata na terminologijo drugih različic. Poglejmo nekaj primerov vpliva francoskega in angleškega jezika na različice v italijanskem jeziku: za terminološko kolokacijo *sprejemanje (zakona)* se v italijanskem pravu uporablja terminološka kolokacija *approvazione (della legge)*, medtem ko se v prevodih evropske zakonodaje v italijanskem jeziku uporablja *adozione*, ker je v angleškem izvirniku *adoption (of the law)* ali v francoščini *adoption (de la loi)*. Podobno opazimo npr. pri terminu *odstavek*, ki ga prevedemo kot *comma*, kadar prevajamo v italijanščino za italijanski pravni sistem, medtem ko v prevodu evropske zakonodaje naletimo na prevod *paragrafo*, zaradi vpliva francoskega termina *paragraphe* in angleškega termina *paragraph*. Tudi v slovenščini včasih opazimo podoben pojav, npr. v prevodih za slovenski pravni sistem se termin *implementation* prevaja kot *izvajanje*, v prevodih evropske zakonodaje pa se pogosto pojavlja termin *implementacija*.

Pomemben pojav je primer, ko isti termin označuje več različnih pojmov, kot razberemo npr. iz termina *uredba*, ki v pravu EU pomeni zakonski akt (v temeljni Listini EU iz leta 2004 se termin *uredba* preimenuje v *evropski zakon*), medtem ko je v slovenskem pravu *uredba* podzakonski akt. Podobno velja za termine, kot so na primer *povprečnine*, *predpis* ali *varuh*.

Pri prevajanju zakonodaje in drugih normativnih aktov, ki so za naslovnik, v tem primeru za državljane EU, zavezujoči, je poudarjanje doslednosti in enotnosti terminologije ključnega pomena. Pri oblikovanju ali prevajanju regulativnih določb bi se namreč morali izogniti uporabi sinonimov, temveč bi morali uporabljati pravno terminologijo na koherenten in enoznačen način. Sinonime (npr. *ekstradicija* za *izročitev*, *komitent* za *naročnik* ali *avans* za *predujem*) lahko uporabljajo pravni teoretiki ali včasih celo sodna praksa, nikakor pa ne zakonodajalec, ki se mora iz zgoraj navedenih razlogov izogibati njihovi uporabi (Paolucci 2017a, Paolucci 2017b). Glede na to, da je takšno terminološko enotnost zelo težko zagotoviti že na ravni pravnih sistemov posameznih držav, je na ravni EU to izjemno zahtevna naloga (Biel 2020). Kot smo že omenili, so namreč izvirna besedila, ki so večino v angleščini, včasih pa tudi v drugih jezikih, prevedena v 23 drugih jezikov, ki se pri izbiri najustreznejših terminov v vsakem primeru sklicujejo na pravne sisteme posameznih držav članic, v katerih iščejo enakovredne ali vsaj čim bolj enakovredne ustreznice. Poleg tega, kot poudarja Biel (2020: 74), je treba upoštevati tudi, da se že v izvirnih besedilih pogosto ne uporablja enotna terminologija, kar še bolj otežuje delo prevajalcev in drugih strokovnjakov, ki morajo takšne vsebine prevajati v druge jezike EU. Čeprav so se danes po zaslugi terminoloških

podatkovnih zbirk, razvoja jezikovnih orodij in tehnologij ter vse pomembnejšega prispevka umetne inteligence oblike terminološke heterogenosti v primerjavi s preteklostjo zmanjšale, različne, tudi nedavne raziskave uglednih prevodoslovcev, kot so Prieto Ramos in Guzmán (2018), Biel (2017), Biel in Koźbiał (2020), Bajčič in Dobrič Basanež (2021) in drugi, kažejo, da problem enotnosti terminologije v pravu EU še vedno obstaja, zato bo treba poiskati rešitve za odpravo tega problema ali vsaj njegovo zmanjšanje na minimum. Uporaba sinonimov je namreč lahko zavajajoča za naslovnike, tj. tiste, ki morajo te pravne akte upoštevati. Le dosledna raba ustaljene terminologije zagotavlja največjo transparentnost in varuje temeljno načelo pravne varnosti (Fajfar 2017; Paolucci 2021).

Idealno oziroma potrebno bi torej bilo, tudi v skladu z zgoraj predstavljenimi pogledi, da bi prevajalci pri prevajanju pravnih besedil na sploh in, v našem primeru, pravnih besedil EU (Paolucci 2017b) odlično poznali jezik, iz katerega prevajajo (npr. angleščino), jezik, v katerega prevajajo (npr. slovenščino), obenem pa tudi pravno področje, na katerega se prevodi nanašajo (Paolucci 2017b; Jakulin 2019: 209).

Na koncu pogledjmo še glavne prevajalske postopke, ki se v slovenščini uporabljajo pri sooblikovanju oziroma prevajanju terminologije EU.

Najprej je treba poudariti, da čeprav v primeru prava EU načeloma prevajamo pravne norme enega samega pravnega sistema (tj. pravnega sistema EU) v 23 različnih jezikov, ne smemo zanemariti dejstva, da na prevode prava EU vplivajo vsi pravni sistemi držav članic EU, oziroma, kot že omenjeno, prevajalci se pri izbiri najustreznejših terminov v vsakem primeru sklicujejo na pravne sisteme posameznih držav članic, v katerih iščejo enakovredne ali vsaj čim bolj enakovredne ustreznice. Zato je pri prevajanju v uradne jezike držav članic EU treba prepoznati, kot piše Fajfar (2017: 109),

ali pojem v ciljnem pravnem sistemu že obstaja oz. ali je z vidika funkcije primerljiv s pojmom v izhodiščnem pravnem sistemu ali pa pojma ni oz. je različen od pojma v izhodiščnem pravnem sistemu. V prvem primeru poimenovanje za pojem v ciljnem poimenovalnem sistemu že obstaja, v drugem primeru pa je treba novo poimenovanje izbrati med različnimi možnostmi, ki so: citatni termin, internacionalizem, prevodni termin, opisno poimenovanje.

Pogost prevajalski postopek, ki se uporablja tudi pri prevajanju v slovenščino, je internacionalizem, npr. *direktiva*, *tarifa*, *diskriminacija*, *primarna zakonodaja*, načelo *subsidiarnosti*, *teritorialna kohezija* itn. Citatni termini sicer niso priljubljena rešitev, jih pa je včasih prevajalec primoran uporabiti ali pa se preprosto odloči za njihovo uporabo, prim. *acquis communautaire*, *ombusman*, *Bundestag*, *ius*, *ratio*, *equity* itn. Pogosto se prevajalci odločijo tudi za prevodni termin (Fajfar 2017: 109), npr. *ombudsman* ali *médiateur de l'Union européenne* v slovenščino prevajamo kot *Evropski varuh človekovih pravic*. V nekaterih primerih, ko ni zadovoljive rešitve, se lahko prevajalec odloči za opisno poimenovanje, npr. angleški termin *gold-plating* je v slovenščino preveden kot *čezmerno prenašanje* (Fajfar

2019: 308). V primerih, ko je določen pravni institut urejen drugače, je prevajalec primoran ustvarjati oziroma prevajati termine (npr. *ločitev*), ki v določenem pravnem sistemu (kot je Slovenija) niso zakonsko določeni, kot v primeru *ločitev* in *razveza zakonske zveze* za pojma *separation* oziroma *divorce*, ki sta v nekaterih državah EU pravno urejena.

5 Sklep

V prvem delu prispevka smo predstavili začetke slovenskega pravnega jezika, ki segajo v zgodnji srednji vek, in njegov nenehni razvoj zaradi vpliva drugih jezikov in različnih pravnih sistemov, ki so delovali na ozemlju današnje Slovenije oziroma so imeli vlogo reference ali modela pri nadgrajevanju slovenskega pravnega sistema. V drugem delu smo se osredotočili na vpliv prava Evropske unije na slovenski pravni jezik in na terminologijo, ki se je pojavila z vstopom Slovenije v Evropsko unijo. Izkazalo se je, da se je slovenski pravni jezik, tako kot drugi evropski pravni jeziki, z vstopom v EU še dodatno obogatil. Uvedba prava EU v Sloveniji je vplivala in vpliva na širjenje slovenskega pravnega jezika in terminologije, pri čemer se pojavlja tudi terminologija, ki se včasih razlikuje od tiste, ki se uporablja v slovenskem pravnem redu. To neizbežno vodi do novih pravnih in jezikovnih vprašanj, ki predstavljajo nenehne izzive za pravnike, jezikoslovce, terminologe, prevajalce in vse, ki se s temi področji ukvarjajo.

Literatura

Accetto, Matej, 2009: Pravno prevajanje in večjezična ureditev: Med verodostojnostjo besedila in avtoriteto prevajalca. Ledinek, Nina, Žagar Karer, Mojca in Humar, Marjeta (ur.): *Terminologija in sodobna terminografija*. Ljubljana: Založba ZRC. 281–290. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610503255>.

Ajani, Gianmaria in Rossi, Piercarlo, 2006: Coerenza del diritto privato europeo e multilinguismo. Jacometti, Valentina in Pozzo, Barbara (ur.): *Le politiche linguistiche delle istituzioni comunitarie dopo l'allargamento. Redazione, traduzione e interpretazione degli atti giuridici comunitari e loro impatto sull'armonizzazione del diritto europeo*. Milano: Giuffrè. 119–139.

Bajčić, Martina in Dobrić Basanež, Katja, 2021: Considering foreignization and domestication in EU legal translation: a corpus-based study. *Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice* 29/5. 706–721. DOI: <https://doi.org/10.1080/0907676X.2020.1794016>.

Biel, Łucja, 2017: Quality in institutional EU translation: Parameters, policies and practices. Svoboda, Tomáš, Biel, Łucja in Łoboda, Krzysztof (ur.): *Quality aspects in institutional translation*. Berlin: Language Science Press. 31–57.

Biel, Łucja in Koźbial, Dariusz, 2020: How do translators handle (near-)synonymous legal terms? A mixed-genre parallel corpus study into the variation of EU English-Polish competition law terminology. *Estudios de Traducción* 10. 69–90. DOI: <https://doi.org/10.5209/estr.68054>.

- Cosmai, Domenico, 2007: *Tradurre per l'Unione Europea*. Milan: HOEPLI.
- Čepić, Zdenko in Granda, Stane, 1979: *Zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Dolinar, Ksenija in Knop, Seta (ur.), 2003: *Leksikon Cankarjeve založbe*. 5. izdaja. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Dugar, Gregor, Fajfar, Tanja, Humar, Marjeta, Jemec Tomazin, Mateja, Novak, Aleš, Tičar, Luka in Žagar Karer, Mojca (ur.), 2018: *Pravni terminološki slovar*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610501732>.
- Fajfar, Tanja, 2017: *Terminologija v Evropski uniji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610504092>.
- Fajfar, Tanja, 2019: Težave in rešitve pri oblikovanju slovenske terminologije v Evropski uniji. Jemec Tomazin, Mateja, Škrubej, Katja in Strban, Grega (ur.): *Med jasnostjo in nedoločenostjo. Pravna terminologija v zgodovini, teoriji in praksi*. Ljubljana: GV Založba. 303–328, 441–443, 483.
- Ioriatti, Elena, 2021: Comparative Law and Language: Towards a European Restatement? *Global jurist* 21/2. 1–36. DOI: <https://doi.org/10.1515/gj-2020-0070>.
- Jakulin, Vid, 2019: Pravo, jezik in prevajanje kazenskopравnih besedil. Jemec Tomazin, Mateja, Škrubej, Katja in Strban, Grega (ur.): *Med jasnostjo in nedoločenostjo. Pravna terminologija v zgodovini, teoriji in praksi*. Ljubljana: GV Založba. 191–210, 441–443, 484–485.
- Jemec Tomazin, Mateja, 2009: *Prispevek prevodov temeljnih pogodb Evropske unije k slovenskemu pravnemu izrazju*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Jemec Tomazin, Mateja, 2010: *Slovenska pravna terminologija: Od začetkov v 19. stoletju do danes*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. DOI: <https://doi.org/10.3986/9789610503958>.
- Jemec Tomazin, Mateja, Škrubej, Katja in Strban, Grega (ur.), 2019: *Med jasnostjo in nedoločenostjo. Pravna terminologija v zgodovini, teoriji in praksi*. Ljubljana: GV Založba.
- Kalin Golob, Monika, 2003: *Jezikovne reže* 2. Ljubljana: GV Revije.
- Kocbek, Alenka, 2004: Razvrstitev nemško-slovenskih in slovensko-nemških slovarjev pravnega in gospodarskega jezika po leksikografskih kriterijih. *Mostovi* 38/1. 106–117.
- Kocbek, Alenka, 2011: *Prevajanje pravnih besedil: pasti in strategije v prevodih pogodb*. Koper: Fakulteta za management.
- Kranjc, Janez, 1998: Slovenščina kot uradni jezik (zgodovinski vidik). *Zbornik znanstvenih razprav Pravne fakultete* 58. 167–188.
- Martinčič, Ruth, 2013: *Vpliv pravne terminologije Evropske unije na slovensko pravno terminologijo*. Magistrsko delo. Kranj: Fakulteta za državne in evropske študije.
- Mattila, Heikki E. S., 2006: *Comparative Legal Linguistics*. Aldershot: Ashgate Publishing Limited.
- Megale, Fabrizio, 2008: *Teorie della traduzione giuridica fra diritto comparato e »translation studies«*. Napoli: Editoriale Scientifica.
- Nystedt, Jane, 1996: L'italiano che si scrive a Bruxelles. *Italiano e oltre* 14. 198–206.

Paolucci, Sandro, 2017a: Translating names of constitutional bodies in legal texts: Italian translation of names of Slovenian constitutional bodies in different types of legal texts. *The Journal of Specialised Translation* 27/1. 75–103.

Paolucci, Sandro, 2017b: Foreignising and domesticating strategies in translating legal texts. *International journal of legal discourse* 2/2. 243–263. DOI: <https://doi.org/10.1515/ijld-2017-0014>.

Paolucci, Sandro, 2021: *Alla ricerca dell'uniformità terminologica nella traduzione in italiano delle denominazioni degli organi costituzionali sloveni*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. DOI: <https://doi.org/10.4312/9789610604242>.

Prieto Ramos, Fernando in Guzmán, Diego, 2018: Legal Terminology Consistency and Adequacy as Quality Indicators in Institutional Translation: A Mixed-Method Comparative Study. Prieto Ramos, Fernando (ur.): *Institutional Translation for International Governance: Enhancing Quality in Multilingual Legal Communication*. London, New York: Bloomsbury. 81–101. DOI: <https://doi.org/10.5040/9781474292320.0015>.

Pym, Anthony, 2000: The European Union and Its Future Languages: Question for Language Policies and Translation Theories. *Across Languages and Cultures* 1/1. 1–17. DOI: <https://doi.org/10.1556/Acr.1.2000.1.1>.

Šarčević, Susan, 2004: Creating EU Legal Terms: Internationalisms vs. Localisms. Humar, Marjeta (ur.): *Terminologija v času globalizacije / Terminology at the Time of Globalization*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 129–138.

Šarčević, Susan, 2007: Making multilingualism work in the enlarged Europe Union. Krendens, Krzysztof in Goźdz-Roszkowski, Stanisław (ur.): *Language and the law: International outlooks*. Frankfurt am Main: Peter Lang. 35–54.

Škrubej, Katja, 2002: *Ritus gentis Slovanov v vzhodnih Alpah: model rekonstrukcije pravnih razmerij na podlagi najstarejšega jezikovnega gradiva*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, Pravna fakulteta.

Škrubej, Katja, 2007: Diahrona pomenska stabilnost nekaterih najstarejših slovenskih pravnih izrazov in performativ. Orel, Irena (ur.): *Razvoj slovenskega strokovnega jezika*. Obdobja 24. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 247–261.

Trosborg, Anna, 1997: Translating hybrid political texts. Trosborg, Anna (ur.): *Text typology and translation*. Amsterdam: John Benjamins. 145–158.

Vilfan, Sergej, 1961: *Pravna zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Slovenska matica.